

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

PODPORA DLUHOVÉHO PORADENSTVÍ Z KRAJSKÉ ÚROVNĚ

Návrhové podklady pro spolupráci s Olomouckým krajem

Odbor (Agentura) pro sociální začleňování

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Agentura
pro sociální začleňování

Tento materiál vznikl za finanční podpory Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost v rámci projektu „Agentura pro sociální začleňování jako inovační aktér politiky sociálního začleňování“, registrační číslo projektu: CZ.03.3.X/0.0/0.0/15_018/0006191

Obsah

Podpora dluhového poradenství v Olomouckém kraji	3
Nastínění současné situace v oblasti dluhových intervencí	4
Dluhové poradenství	4
Prevence v oblasti dluhových intervencí.....	4
Situace v oblasti zadlužení v Olomouckém kraji	5
Návrh podpory dluhového poradenství v Olomouckém kraji	11
Oblast vzdělávání	11
Oblast sdílení a síťování	12
Oblast zvyšování kvality služeb a poradenství.....	13
Oblast osvěty a propagace dluhového poradenství	13
Oblast souvisejících problematik (zaměstnanost, bydlení apod.).....	13

Podpora dluhového poradenství v Olomouckém kraji

Návrhový dokument vznikl na základě spolupráce Olomouckého kraje a Odboru pro sociální začleňování Ministerstva pro místní rozvoj ČR (dále také „MMR“). Při tvorbě dokumentu bylo východiskem Programové prohlášení Rady Olomouckého kraje pro volební období 2020–2024, které v části zabývající se sociální oblastí deklaruje: „*Zaměříme se na podporu dluhového poradenství*“. Na základě této skutečnosti vznikla pod Platformou pro sociální začleňování Olomouckého kraje skupina pro podporu dluhového poradenství pod záštitou pana 1. náměstka hejtmána Olomouckého kraje, Mgr. Iva Slavotínka, která se také podílela na přípravě tohoto návrhového dokumentu. Skupina je složena ze zástupců Krajského úřadu Olomouckého kraje (dále také „KÚOK“), poskytovatelů odborného sociálního poradenství zaměřeného na dluhovou problematiku, Úřadu práce ČR, odborníků v dluhové problematice, Národního pedagogického institutu ČR a úředníků Ministerstva pro místní rozvoj ČR (Odboru pro sociální začleňování). Cílem dokumentu je nabídnout zástupcům Olomouckého kraje návrhy, jak podporovat dluhové poradenství na území kraje, tak, aby řešení předlužení obyvatel bylo více systémové.

V dokumentu jsou uvedeny jednotlivé oblasti a návrhy podpory dluhových intervencí ze strany Olomouckého kraje. Jde o oblast vzdělávání, sdílení a síťování, zvyšování kvality služeb a poradenství, osvěty a propagace dluhového poradenství a oblast souvisejících problematik. Návrhy v jednotlivých oblastech budou dále rozpracovány a zároveň mohou být rozšířeny o další konkrétnější opatření. V rámci konkrétního naplňování oblastí podpory budou také podrobněji strukturovány a doplněny o finanční a časový rámec podpory, očekávané dopady a spolupracující aktéry. Do tohoto procesu budou, kromě zaměstnanců krajského úřadu, zapojeni také členové krajské platformy pro dluhové poradenství.

Problematika zadlužení se dotýká celého života jedince, a proto i tento dokument vychází z předpokladu a potřeby meziresortní spolupráce. Uplatnění principu meziresortního přístupu bylo důležité nejen při tvorbě tohoto dokumentu, ale tento předpoklad je nezbytný především pro jeho naplnění. Potřeba řešit zadlužení u osob komplexně vychází z podstaty problému zadlužení, a tak se propisuje do jednotlivých návrhů podpory dluhového poradenství.

Nastínění současné situace v oblasti dluhových intervencí

Dluhové poradenství

Dluhové poradenství „je poradenství zadluženým klientům, kteří jsou ohroženi neschopností splácet své finanční závazky nebo jsou s jejich splácením v prodlení.“ (Matoušek, 2013, s. 452)

Dluhové poradenství „je jedním ze základních nástrojů pomoci zadluženým osobám a mělo by být dostupné všem lidem.“ (Libišová – Svobodová, 2012, s. 4)

Dluhové poradenství „je pro obce přínosem v mnoha směrech. Motivuje občany k legálnímu zaměstnání, k aktivnímu jednání s věřiteli, kterými jsou i obce, snižuje náklady na výplatu sociálních dávek a působí preventivně na kriminalitu. Preventivní funkce dluhového poradenství má totiž dopad i na eliminaci lichvy a nekalých praktik poskytovatelů půjček, protože tam, kde není poptávka, není ani nabídka.“ (Besedová, 2014, s. 11)

Služby dluhového poradenství můžeme chápat z užšího pohledu sociálních služeb, v rámci kterého je posláním služby odborné sociální poradenství - „dluhové poradny“ poskytnout odbornou pomoc lidem, kteří se dostali do problémů s dluhy a svoji situaci neumí nebo nemohou sami řešit, základní sociální poradenství pak je součástí i jiných druhů sociálních služeb. Podobně své poslání chápou největší dluhové poradny v Olomouckém kraji, které provozují organizace Člověk v tísni, o.p.s. a Charita Olomouc a další oblastní Charity.

Dluhové poradenství je poskytováno i mimo systém sociálních služeb na základě živnostenského oprávnění.

Prevence v oblasti dluhových intervencí

Primární prevence si klade za cíl odradit od prvního rizikového chování, nebo alespoň co nejdéle odložit první projev rizikového chování. Hoskovcová (2009) upřesňuje využití primární prevence zaměřením na větší skupiny lidí, které ještě nejsou problémem zasaženy, ale dá se předpokládat, že někteří členové skupiny jsou riziková. Autorka dodává, že „využívané aktivity jsou především osvěta, informování a aktivity podporující konstruktivní trávení volného času.“ (Hoskovcová, 2009, s. 14). V dluhové problematice se primární prevence uplatňuje zejména na základních a středních školách prostřednictvím volitelného předmětu finanční gramotnosti. Na základě zkušenosti Agentury (Odboru) pro sociální začleňování MMR se hromadné preventivní akce zejména pro dospělé osoby zaměřené na prevenci zadlužení ukazují jako nefunkční. Je vhodné podporovat individuální práci s klientem nebo např. osvětové kampaně před státními svátky, kdy se lidé nejvíce zadlužují.

V případě dluhového poradenství se sekundární a terciární prevence z velké části překrývají. Sekundární i terciární prevence v tomto případě již pracuje s lidmi, u kterých je normální vývoj nějakým způsobem narušen. Ve většině případů totiž dluhové poradenství vyhledají, až když jim hrozí některé z důsledků předlužení. Navíc hranice, kdy jde ještě o selhávání, u kterého se zatím pouze nedá indikovat míra, a kdy už se jedná o pouhé zmírnění následků předlužení, je velmi tenká.

Situace v oblasti zadlužení v Olomouckém kraji

Počet osob v exekuci se v posledních třech letech oproti roku 2019 snížil o více než 5 tisíc a počet osobních bankrotů zůstal zhruba na stejné úrovni. Zároveň se prohlubuje počet lidí s více exekucemi. V součtu v celém kraji vzrostl počet exekucí na osobu mezi lety 2016–2021 o 1,2 exekuce na osobu.

Vývoj 2019 – 2021 počet osob v exekuci / počet osob v osobním bankrotu				
ORP	2019	2020	2021	Počet obyvatel 31.12.2021
Hranice	1803/287	1803/269	1530/275	33567
Jeseník	3911/497	3911/506	3293/551	36752
Konice	532/110	532/98	480/93	10553
Lipník nad Bečvou	891/154	891/165	802/166	14960
Litovel	1090/180	1090/195	919/187	23524
Mohelnice	896/199	896/192	706/178	18212
Olomouc	10073/1 428	10073/1514	8740/1568	164208
Prostějov	6133/1 079	6133/1037	5320/1083	97027
Přerov	5540/868	5540/844	4899/803	78086
Šternberk	1892/307	1982/299	1632/289	23816
Šumperk	4947/871	4947/829	4210/803	67419
Uničov	1391/270	1391/258	1199/254	22040
Zábřeh	1699/371	1699/360	1426/367	32766
<i>Olomoucký kraj</i>	<i>40798/6 621</i>	<i>40798/6566</i>	<i>35156/6617</i>	<i>622930</i>

Zdroj: www.mapabankrotu.cz

Průměrný počet věřitelů na jeden osobní bankrot je 9,8 věřitele. Průměrný věk zadlužených osob se mírně zvedl z 44 na 46 let. Lze předpokládat opětovný nárůst počtu zadlužených osob v souvislosti s vysokou inflací a cenami energií.

Přehled zadlužení osob v jednotlivých krajích, jak v rámci bydlení a dlouhodobých půjček, tak v rámci krátkodobých úvěrů, umožňuje určitou představu o situaci v Olomouckém kraji v kontextu situace v celé České republice. Ve srovnání zadlužení v Olomouckém kraji je patrné, že patří do méně zadlužených krajů v ČR.

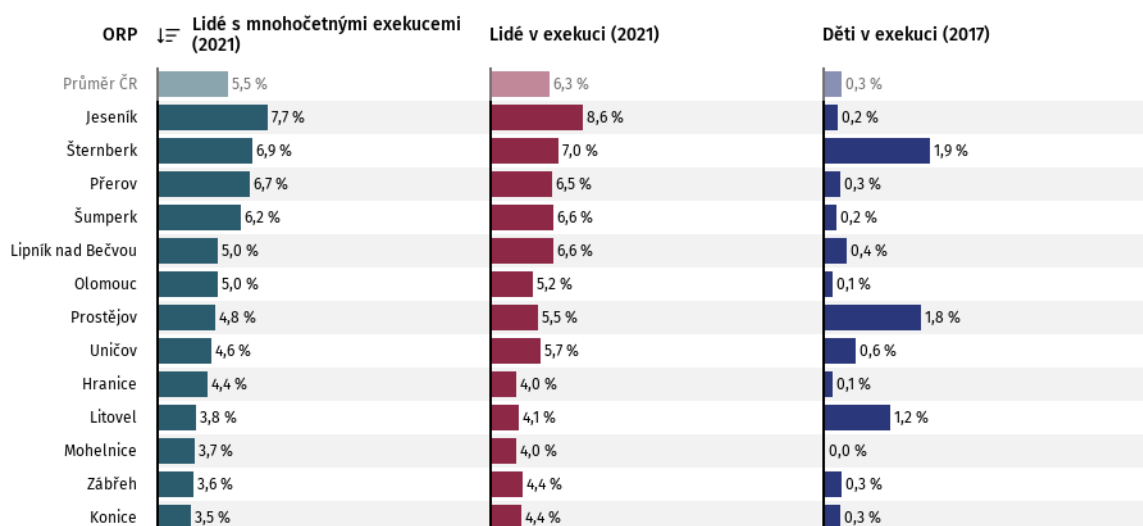
Z tabulky níže vyplývá, že Olomoucký kraj je na 5. místě s nejvyšším dluhem v přepočtu na jednoho obyvatele v oblasti dlouhodobých půjček, v oblasti krátkodobých úvěrů je však na tom lépe, co do výše dluhu je na 9. místě s nejvyšším dluhem v přepočtu na jednoho obyvatele.

Kraj	Počet obyvatel k 1.1.2022	Celkový objem dlouhodobého dluhu, v mld. Kč	Celkový objem krátkodobého dluhu, v mld. Kč	Dlouhodobý dluh na obyvatele kraje v Kč	Krátkodobý dluh na obyvatele kraje v Kč
Praha	1 275 406	500,3	55,8	392 267	43 751
Středočeský	1 386 824	401,5	70,5	289 510	50 836
Jihočeský	637 047	130,4	33,1	204 694	51 958
Plzeňský	578 707	124,6	27,5	215 308	47 520
Karlovarský	283 210	48,5	17,5	171 251	61 792
Ústecký	798 898	115	44,1	143 948	55 201
Liberecký	437 570	92,2	23,6	210 709	53 934
Královéhradecký	542 583	127,7	27,7	235 356	51 052
Pardubický	514 518	104,8	20,9	203 686	40 621
Vysočina	504 025	87,3	20,7	173 206	41 069
Jihomoravský	1 184 568	311,8	52,8	263 218	44 573
Olomoucký	622 930	136,5	28,2	219 126	45 270
Zlínský	572 432	113,3	23	197 927	40 179
Moravskoslezský	1 177 989	205,4	57,6	174 365	48 897

Zdroj: <https://www.cbcb.cz/barometr-uveroveho-trhu-1-kvartal-2022/>

Pokud se podíváme na strukturu zadlužení v Olomouckém kraji, lidé v mnohočetné exekuci tvoří většinu zadlužených osob ve všech ORP. Průměr osob v mnohočetných exekucích na počet obyvatel v ČR je 5,5 %.

Lidé s mnohočetnými exekucemi (2021), Lidé v exekuci (2021) a Děti v exekuci (2017) po ORP

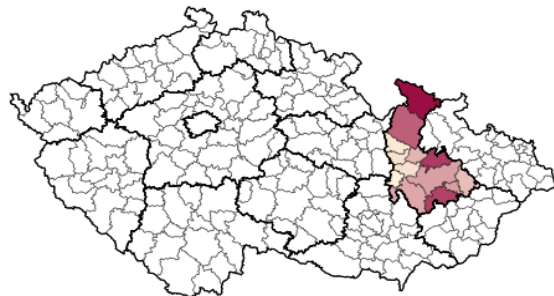

Vytvořeno v DataPAQ · Licence CC BY-NC 4.0 · Zdroj dat: Exekutorská komora ČR, ČSÚ, Czech Household Panel Study

Lidé s mnohočetnými exekucemi (2021), Lidé v exekuci (2021) a Děti v exekuci (2017) po ORP

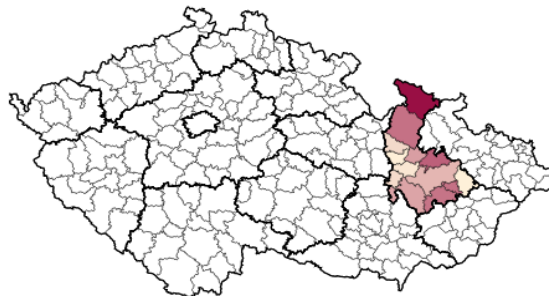
Lidé s mnohočetnými exekucemi (2021)
3,5 % 7,7 %

Průměr ČR: 5,5 %

Lidé v exekuci (2021)
4,0 % 8,6 %

Průměr ČR: 6,3 %

Děti v exekuci (2017)
0,0 % 1,9 %

Průměr ČR: 0,3 %

Problematika zadlužení se odráží v životě člověka a má vliv nejen na jeho finanční situaci, ale také na kvalitu bydlení, zdraví (fyzické i psychické), aktivní trávení času, další vzdělávání. Tíživou situací občana s předlužením se snaží řešit zejména sociální služby, Ministerstvem spravedlnosti ČR akreditované dluhové poradny, sociální pracovníci pověřených obecních úřadů. V Olomouckém kraji působí 25 Ministerstvem spravedlnosti ČR akreditovaných dluhových poraden, které mají oprávnění k podání insolvenčního návrhu, v každém ORP se nachází alespoň jedna taková poradna. Ve zdrojích Ministerstva spravedlnosti ČR (<https://sako.justice.cz/>) není uvedeno, že by nějaká služba fungovala v ORP Konice, ale z osobního jednání s poskytovateli služeb vyplynulo, že do Konice dluhová poradna zajíždí.

ORP	územní působnost akreditovaných dluhových poraden („prostory poskytování služeb“), data platná k 08/22	počet působících poraden v místě, data platná k 8/2022
Hranice	Hranice na Moravě	1
Jeseník	Jeseník	3
Konice	-	-
Lipník nad Bečvou	Lipník nad Bečvou	1
Litovel	Litovel	1
Mohelnice	Mohelnice	1
Olomouc	Olomouc	6
Prostějov	Prostějov	3
Přerov	Přerov	3
Šternberk	Šternberk	1
Šumperk	Šumperk	3
Uničov	Uničov	1
Zábřeh	Zábřeh	1

V srpnu a září 2021 byla realizována dotazníková sonda mezi poskytovateli sociálních služeb. Dotazník vznikl v rámci spolupráce Odboru pro sociální začleňování MMR a KÚOK a jeho respondenty byly poskytovatelé všech druhů sociálních služeb zařazených do krajské sítě sociálních služeb a dluhové poradny mimo síť sociálních služeb OK. Z celkem 329 služeb v Olomouckém kraji jich na otázky odpovědělo 178, tj. 54 % všech dotazovaných služeb.

Ukázalo se, že problematiku zadlužení u svých klientů řeší 2/3 sociálních služeb.

název služby	celkový počet	odpovědělo	% odpovědí z celkovéh o počtu služeb	počet služeb, které řeší předlužení	% kolik služeb, řeší předlužení
Azylové domy	20	7	35 %	7	100 %
Domy na půl cesty	1	1	100 %	1	100 %
Noclehárny	8	5	63 %	5	100 %
Služby následné péče	2	2	100 %	2	100 %
Sociální rehabilitace	21	6	29 %	6	100 %
Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi	20	16	80 %	13	81 %
Nízkoprahová denní centra	8	5	63 %	4	80 %
Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	14	2	14 %	1	50 %
Domovy se zvláštním režimem	21	11	52 %	5	45 %
Terénní programy	14	11	79 %	5	45 %
Odborné sociální poradenství	37	27	73 %	11	41 %
Domovy pro seniory	35	25	71 %	10	40 %
Chráněné bydlení	14	7	50 %	2	29 %
Domovy pro osoby se zdravotním postižením	10	10	100 %	2	20 %
Osobní asistence	14	10	71 %	2	20 %
Centra denních služeb	6	6	100 %	0	0 %
Denní stacionáře	16	7	44 %	0	0 %
Intervenční centra	1	1	100 %	0	0 %
Odlehčovací služba	12	4	33 %	0	0 %
Pečovatelská služba	38	7	18 %	0	0 %
Raná péče	4	3	75 %	0	0 %
Sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením	13	5	38 %	0	0 %
Celkem	329	178	54 %	76	43 %

Jednotlivé druhy služeb věnují dluhovým intervencím rozdílnou délku pracovního času.

druh služby	podíl pracovního času věnovaného řešení předlužení	% počet klientů, kt. řeší předlužení	počet klientů, kteří řeší předlužení
Azylové domy	10-20 %	47 %	175
Domovy pro osoby se zdravotním postižením	0-10 %	4 %	52
Domovy se zvláštním režimem	10 %	12 %	45
Domy na půl cesty	0-10 %	10 %	2
Nízkoprahová denní centra	10 %	7 %	21
Noclehárny	předávají informace o poradnách		
Odborné sociální poradenství	60-70 %	70 %	1351
Sociální rehabilitace	0-10 %	11 %	44
Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi	30-40 %	45 %	370
Služby následné péče	20-30 %	63 %	67
Terénní programy	50-60 %	51 %	581

Součástí dotazníku byly také otázky na možné oblasti intervencí v problematice zadlužení obyvatel ze strany Olomouckého kraje. Odpovědi byly doplněny o doporučení z jednání krajské platformy pro dluhové poradenství a zkušenosti z dalších krajů. Na základě těchto podkladů byl vypracován následující návrh podpory dluhového poradenství v Olomouckém kraji.

Návrh podpory dluhového poradenství v Olomouckém kraji

V dokumentu jsou uvedeny jednotlivé oblasti a návrhy podpory dluhových intervencí ze strany Olomouckého kraje. V rámci konkrétního naplňování oblastí podpory budou podrobněji strukturovány a doplněny o finanční a časový rámec podpory, očekávané dopady a spolupracující aktéry. Do tohoto procesu budou, kromě zaměstnanců krajského úřadu, zapojeni také členové krajské platformy pro dluhové poradenství.

Oblast vzdělávání

Z dotazníkového šetření a jednání skupiny pro dluhové poradenství se ukázala potřeba dalšího odborného vzdělávání v této oblasti. A to z důvodu co nejkvalitnějšího poskytování základního a odborného poradenství, vymezení hranice mezi základním sociálním poradenstvím a odborným poradenstvím a úkony s ním spjatými.

- **Akreditované vzdělávání** sociálních pracovníků v oblasti dluhového poradenství (sociální služby, obecní úřady) → pokračovat ve stávajícím systému vzdělávání v oblasti dluhové problematiky a rozvoj dalšího vzdělávání).
- Vzdělávání sociálních pracovníků obecně v oblasti dluhového poradenství ve **formě seminářů, přednášek** apod.
- Pořádání **kulatých stolů** s cílem sdílení informací, zkušeností, řešení oborových témat pod vedením odborníků. V rámci Moravskoslezského kraje byly pořádány kulaté stoly, dopředu bylo známo téma, které se bude řešit. Kulaté stoly a sdílení mělo pozitivní ohlasy.
- **Školení v oblasti zodpovědného vymáhání pohledávek** pro zaměstnance KÚ, příspěvkových organizací a obcí.
- **Vzdělávání pro mzdové účetní, spolupráce s OSSZ** – cílem je, aby malé podniky neměli strach zaměstnávat osoby v exekuci.
- Podpora **vzdělávání pro pedagogické pracovníky ZŠ** v oblasti financí a dluhové problematiky – cílení na základní školy, kde děti nepokračují ve studiu (přímo organizovat/dotace).
- **Interaktivní workshopy na téma prevence předlužení pro SŠ, SOU.**

Oblast sdílení a síťování

Aktéři zabývající se dluhovou problematikou za další zdroj vědomostí považují vzájemné sdílení informací a zkušeností, doplněné informacemi z aktuálních témat, příp. vystoupením odborníka z oboru nebo sdílení dobrých praxí z jiných regionů. Krajský úřad je vhodná instituce, která může propojovat všechny relevantní aktéry z území celého kraje a zprostředkovávat toky informací mezi nimi. Krajský úřad je zároveň vhodnou institucí ke komunikaci a iniciaci spolupráce s dalšími institucemi na krajské, příp. celostátní úrovni.

- **Pravidelná setkávání organizací zabývajících se dluhovým poradenstvím** (platforma + tematická setkání). Jedno z navržených témat je spolupráce s ÚP, v rámci které by se jednalo o sesbírání podnětů, jak by mohla ideálně komunikace mezi úřadem práce a dalšími aktéry probíhat. Pravidelná spolupráce mezi ÚP a dluhovými poradnami je v kompetenci místní úrovně, proto by mělo docházet také ke zprostředkování jednání ze strany obcí.
- **Spolupráce se zdravotními pojišťovnami nebo poskytovateli energií** – např. v oblasti předcházení dluhů (spolupráce a osvěta, porady jsou tu pro věřitele a cílem poraden je, aby klient splácel své dluhy).
- **Navázání spolupráce s insolvenčním soudem, okresním soudem, místně příslušnými exekutory** (jedná se o spolupráci, která má přímý vliv na práci poraden).
- Spolupráce s obcemi a dalšími institucemi, které mohou ovlivnit **prevenci a řešení zadlužení nezletilých** (*inspirace viz <https://www.plzensky-kraj.cz/exekuce-nezletilych-1>; <https://www.clovekvtisni.cz/konec-detskyh-dluhu-v-cr-7485qp>; <http://tadyated.org/projekt-za-deti-bez-dluhu/>*).
- Krajský úřad sbírá **podněty z krajské platformy za účelem systémových změn** – např. využitím legislativní funkce kraje.

Oblast zvyšování kvality služeb a poradenství

- Intenzivněji **bojovat proti institucím, které poskytují dluhové poradenství za úplatu s cílem vlastního zisku**. Základním nástrojem je informování o podmínkách poskytování dluhového poradenství a publikování informací o ověřených poradnách ze strany kraje. V případě poskytování mimo rámec akreditovaných osob má Krajský úřad možnost prověřit, zda se nejedná o nelegální poskytování sociální služby.
- **Finanční podpora na zvyšování kvality a dostupnosti** (podpořit náklady spojené s akreditací, právník a metodické vedení, metodické podpory, vybavení a pronájmy kanceláří, supervize).

Oblast osvěty a propagace dluhového poradenství

- Jednoduchý přehledný **letáček informující o možnostech řešení zadlužení s kontakty na ověřené poradny**. Zvážit formy distribuce letáčku (online, plakátky v MHD, letáčky na úřadech apod.).
- Další **informování veřejnosti o možnosti zdarma využít služby dluhového poradenství** (konkrétně: insolvence, mapování dluhové situace, pomoc při kontaktu s exekutory apod.). Navázání spolupráce např. s Českým rozhlasem Olomouc při popularizaci tématu.
- Zpracovat, průběžně aktualizovat a publikovat **seznam poskytovatelů sociálních služeb registrovaných v síti sociálních služeb a poraden mimo síť sociálních služeb**.

Oblast souvisejících problematik (zaměstnanost, bydlení apod.)

- Zvyšovat pracovní příležitosti – podporovat pracovní příležitosti pro osoby v exekuci (spolupráce se zaměstnavateli).